

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ГАБІТУС

Науковий журнал

Випуск 69

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Редакційна колегія:

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор

Алісаускієне Мілда – доктор соціальних наук, професор

Бендаравечіне Ріта – доктор соціальних наук та порівняльної політики, асоційований професор

Ендріулайтієне Ауксе – доктор психологічних наук, професор

Тавровецька Наталія Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор

Хижняк Лариса Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор

Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук, професор

Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент

Кузьменко Вячеслав Віталійович – доктор філософських наук, професор

Деркач Лідія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор

Асєєва Юлія Олександрівна – доктор психологічних наук

Яковлева Лілія Іванівна – доктор політичних наук, професор

Науковий журнал «Габітус» включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з психологічних та соціологічних наук (спеціальності: С4. Психологія, С5. Соціологія) відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.habitus.od.ua

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 1 від 27.01.2025 року)**

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Редакція суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1552 від 09.05.2024 року
(Ідентифікатор медіа R30-04408)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька.

ISSN (Print): 2663-5208
ISSN (Online): 2663-5216

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1**ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ****Мухіна Л.М.**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ КОМП'ЮТЕРНОЇ
ЗАЛЕЖНОСТІ НА СОЦІАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ..... 9**Панасенко О.А.**МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОТОПІХОТНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ.....14**Пасенко А.В., Куц О.С.**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ
У СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....18**Пасічняк Р.Ф.**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БАТЬКІВ,
ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА..... 23**Підчасов Є.В., Чепелєва Н.І.**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ
ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ДО ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ.....29**Саврасов М.В., Касрашвілі Т.Г., Панфілова Г.Б.**ПСИХОЛОГІЧНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ
ДИСРЕГУЛЯЦІЇ В ПАЦІЄНТІВ ІЗ НЕРВОВОЮ АНОРЕКСІЄЮ.....33**Саврасов М.В., Тимцюрак Ю.В., Цікало Ю.А.**ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ
У ПРОЦЕСІ АКАДЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 38**Сахно П.І., Суржик Р.О.**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ В ОСІБ РАННЬОЇ
ДОРΟΣЛОСТІ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ..... 43**Чуйко О.В., Цзяхан Дун, Сюйтун Ден**ПСИХОСОЦІАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ:
МЕТОДИКА ВИМІРЮВАННЯ.....48**Шайда О.Г., Антонюк Ю.О., Кушнар'єв З.М.**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ
КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ..... 53**Щепова Д.Р., Жарко Я.Ю.**РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
У СТВОРЕННІ СПРИЯТЛИВОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА.....58**Яновська Т.А.**СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА
З ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ, СХИЛЬНИМИ
ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....64

СЕКЦІЯ 2

ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

Babayeva L.

THE PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL, INSTITUTIONAL,
AND INDIVIDUAL PRODUCTIVITY FACTORS.....68

Баби́ч С.Л., Зайцева О.О.

ОСОБИСТІСНИЙ ДИНАМІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ФАХІВЦЯ.....73

Дегтяренко-Мельник Т.В., Бринза І.В.

ПРОВІДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АДАПТАЦІЇ ОСОБИ ДО ВИКОНАННЯ РОБІТ
В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.....78

Заушнікова М.Ю., Коваль А.А.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ
КОМАНДОУТВОРЕННЯ.....85

Івженко І.Б., Голубенко Т.О., Подольська Г.Ю.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО
ВИГОРАННЯ У ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....90

Ковальчук З.Я.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА
УМОВА ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я.....95

Панасенко Е.А., Тимарев Д.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....100

Періг І.М., Вишньовський В.В.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....106

Савіцька О.В.

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....111

СЕКЦІЯ 3

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Гальцева Т.О., Зіненко О.С.

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....118

Казачук О.С.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ
В ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВІДБОРІ.....123

Kiiko Yu.T.

PSYCHOLOGY OF TRUST: THE PATH FROM ATTACHMENT TO COMMITMENT.....130

Малімон В.І.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ
В ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ.....138

Пирог Г.В., Литвинчук К.В.

ЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЙНОСТІ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ УКРАЇНЦІВ У ЧАСІ ВІЙНИ.....145

Ташматов В.А., Залєвська І.І., Геріна О.В. ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ ТВАРИН.....	151
Ташматов В.А., Геращенко О.С., Токова Л.А. ВЗАЄМОДІЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДЕРЖАВИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ.....	158
Третьякова Т.М., Плукчі В.О. ТРУДНОЩІ САМОСПРИЙНЯТТЯ ЧЕРЕЗ ОБРАЗ ТІЛА У СТРУКТУРІ «Я-ОБРАЗУ» У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	162
 СЕКЦІЯ 4 ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ ТА МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ	
Завгородня О.В. ФОРМУВАННЯ МІЛІТАРНИХ СКЛАДНИКІВ ІДЕНТИЧНОСТІ ЮНИХ ГРОМАДЯН У ДЕМОКРАТІЯХ І АВТОКРАТІЯХ.....	167
Кураєва А.А., Гусятник О.С., Гущина Т.Ю. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ.....	173
 СЕКЦІЯ 5 РЕЦЕНЗУВАННЯ	
Несправа М.В. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	177

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ У СТВОРЕННІ СПРИЯТЛИВОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF A HIGHER EDUCATION TEACHER IN CREATING A SUPPORTIVE LEARNING ENVIRONMENT

Проблематика емоційного інтелекту викладача та його розвитку актуалізувалася у зв'язку із сучасним запитом вищої школи – потребою у педагогах, які не тільки володіють широкими знаннями зі своєї предметної галузі, а й здатних до побудови сприятливого емоційного клімату для студентів. Емоційна компетентність викладача має значення з урахуванням численних досліджень, які підтверджують їх взаємозв'язок із загальним покращенням навчального процесу. Проте в рамках сучасних досліджень не помічено робіт, які б розглядали в комплексі конкретні аспекти впливу розвинутого емоційного інтелекту викладача на навчальну аудиторію. Тому метою статті є аналіз основних переваг, які надає розвиток емоційного інтелекту викладачів для навчального процесу та студентів. Встановлено, що викладачі, які мають високий рівень емоційного інтелекту, краще залучають студентів до навчального процесу, а також створюють умови, в яких студенти покращують свою орієнтацію на виконання навчальних завдань. Виявлено, що такі викладачі за рахунок створення довірливої та підтримуючої атмосфери формують у студентів підвищений рівень загальної мотивації. З'ясовано, що викладачі, які здатні до емоційної регуляції завдяки розвинутому емоційному інтелекту, зменшують рівень стресу серед студентів. Також доведено, що емоційний інтелект викладача впливає на емоційну компетентність самих студентів. Насамперед це стосується навичок соціальної взаємодії та здатності до кооперації. Підтверджено, що завдяки розвитку довіри та зниженню рівня конфліктів у навчальному середовищі значно підвищується рівень успішності студентів. Тому слід зазначити, що розвинений емоційний інтелект викладача впливає на студентів у рамках двох сфер – академічної успішності та особистісного розвитку. Практична значимість дослідження полягає в тому, що її результати закріплені емпіричними розвідками як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, створюють проєкцію можливих позитивних зрушень для системи вищої освіти в Україні.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційна компетентність, навчальне середовище, мотивація студентів, емоційна регуляція, академічна успішність.

The issue of the teacher's emotional intelligence and its development has become relevant in connection with the modern demand of higher education – the need for teachers who not only have extensive knowledge in their subject area, but also are able to build a favorable emotional climate for students. The emotional competence of the teacher is important, taking into account numerous studies that confirm their relationship with the overall improvement of the educational process.

However, within the framework of modern research, there are no works that would consider in a complex of specific aspects of influence of a developed emotional intelligence of a teacher on the educational audience. Therefore, the purpose of the article is to analyze the main advantages that the development of emotional intelligence of teachers provides for the educational process and students. It has been established that teachers who have a high level of emotional intelligence better involve students in the educational process, and also create conditions in which students improve their orientation to completing educational tasks. It was found that such teachers, by creating a trusting and supportive atmosphere, form an increased level of general motivation in students. It was found that teachers who are capable of emotional regulation due to developed emotional intelligence reduce the level of stress among students. It was also proven that the emotional intelligence of the teacher affects the emotional competence of the students themselves. First of all, this concerns the skills of social interaction and the ability to cooperate. It was confirmed that due to the development of trust and the reduction of the level of conflicts in the educational environment, the level of student success increases significantly. Therefore, it should be noted that the developed emotional intelligence of the teacher affects students in two areas – academic success and personal development. The practical significance of the study lies in the fact that its results are supported by empirical research by both domestic and foreign authors, creating a projection of possible positive changes for the higher education system in Ukraine.

Key words: emotional intelligence, emotional competence, learning environment, student motivation, emotional regulation, academic performance.

УДК 378.1:159.942

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.2.11>

Щепова Д.Р.

к.пед.н., доцентка кафедри філософії,
соціології та історії
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Жарко Я.Ю.

викладач кафедри філософії,
соціології та історії
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Постановка проблеми. На сьогодні система вищої освіти потребує від викладачів не тільки глибоких знань своєї предметної сфери, а також достатнього (і бажано високого) рівня емоційних компетентностей. Адже вони прямо впливають на ефективність навчального процесу завдяки створенню сприятливого освітнього клімату. Важливість цього компонента підкреслюють численні дослідження, які демонструють, що викладачі з розвиненим емоційним інтелектом краще розу-

міють емоційні потреби студентів. Це позитивно впливає на їхню академічну успішність і мотивацію.

Проблема полягає в тому, що більшість наукових робіт зосереджені на методах розвитку емоційного інтелекту, тоді як питання щодо переваг, які надає викладач із розвиненими емоційними навичками для навчального процесу, залишаються не досить висвітленими. Слід зазначити, що також немає чіткої систематизації позитивних аспектів

впливу на студентів розвиненого емоційного інтелекту викладача. Таким чином, ця робота спрямована не на розробку методик розвитку емоційного інтелекту, а на аналіз переваг, які він надає студентам і навчальному процесу загалом. Концентрація на результатах впливу розвиненого емоційного інтелекту педагога вищої школи дозволяє висвітлити та аргументувати потребу в емоційній складовій частині навчального процесу. Отже, це теоретичне дослідження спрямоване на актуалізацію необхідності впровадження емоційної культури в рамках вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження українських науковців, таких як Л. Кондрашова [2], Р. Кириченко, Н. Дуброва, Р. Овсієнко [3], Л. Ракітянська [6], В. Федорченко, В. Івахнюк, М. Ананьєва, Н. Боброва, О. Ганчо [7], підкреслюють важливість впровадження програм розвитку емоційної компетентності викладачів. Зарубіжні дослідники С. Собрал, А. Каetano [18], С. Айтал [8], С. Елмі [10] пропонують стратегії інтеграції емоційної освіти, розвитку емоційної інфраструктури та соціально-емоційного навчання (SEL), що сприяють залученості студентів, підвищенню їхньої мотивації, успішності та соціальної взаємодії. Роботи Л. Меси, Х. Піментеля, Х. Рівєроса, А. Соліса [15], Х. Ванга [19], С. Джафарі, Н. Агаєї та С. Мемарі [12], І. Ніда й А. Насрін [11], Р. Нушур та М. Юсуф [17], С. Браун, К. Шонерт-Райхль, Р. Рьозер [9] підтверджують позитивний вплив емоційного інтелекту на якість взаємодії викладачів зі студентами, розвиток довіри, зниження конфліктів і покращення академічних результатів, що підкреслює необхідність системного розвитку емоційної компетентності педагогів.

Метою статті є аналіз переваг розвитку емоційного інтелекту викладачів у контексті створення сприятливого навчального середовища та підвищення ефективності освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом психологічне явище «емоційний інтелект» є предметом високої уваги серед науковців. Його визначають як особливий та важливий компонент особистісної психології. Зростаючий практичний інтерес до проблематики передуює фундаментальним теоретичним пошукам. Зародження інтересу до емоційного інтелекту починається у сфері бізнесу. Було виявлено, що академічних знань не досить для успішної кар'єри. Успіх особистості залежить не тільки від раціональних аспектів, а також від управління ірраціональними силами – емоціями. Це є важливим ключем розв'язання таких важливих проблем, як емоційне вигорання та конфліктні ситуації [5, с. 35].

Емоційний інтелект вперше «звучить» як наукове поняття та концепт у роботах Г. Гарднера, який пропонує власну теорію множинності інтелекту [4, с. 21]. Його думка спирається на те, що інтелект – це не цілісне явище і складається з різних підтипів. Серед них є емоційний інтелект, який своєю чергою поділяється на міжособистісний та

внутрішньоособистісний. Так, міжособистісний інтелект стосується соціальної компетентності та визначає вміння людини вдало взаємодіяти з іншими. Внутрішньоособистісний інтелект своєю чергою визначає уміння самопізнання, саморозвитку та впливає на мотиваційний складник особистості. Таким чином, Г. Гарднер закладає основи подальших досліджень ролі емоцій у життєвому успіху особистості.

Продовжуючи концептуалізацію цього феномену, Дж. Мейєр і П. Селовей [14] виділили п'ять ключових компонентів емоційного інтелекту. Першою і найважливішою, на думку вчених, є здібність усвідомлювати власні емоції. Це є базисом контролю і регулювання емоційних станів. Друга, не менш важлива якість, – уміння управляти і керувати своїми емоціями. Насамперед це стосується вміння заспокоювати себе під час тривоги та нівелювати негативні емоції (сум, образу, сором та ін.). Третя важлива якість пов'язана з мотиваційною сферою, а саме вмінням направляти емоції на досягнення конкретних цілей. У цьому плані досить важливим постає вміння відкидати миттєві задоволення заради кращих результатів у майбутньому. Четвертий складник прямо стосується соціального функціонування – вміння розпізнавати емоції інших. Тут зазначається на важливості емпатії та чутливості до соціальних сигналів, які у сукупності створюють основи ефективного міжособистісного спілкування. П'ята якість є більш стратегічною в плані соціальної взаємодії, а саме здатність підтримки доброзичливих відносин із суспільством, що передбачає вміння довгостроково справлятися з емоціями під час численних серій міжособистісних взаємодій.

Щодо природи емоційного інтелекту в просторі психологічної науки визріли конкретні моделі її перцепції, які можна розглядати як самостійні підходи. Робота українського вченого Н. Басюк [16] пропонує огляд цих ключових моделей емоційного інтелекту. Загалом є три основні теорії: теорія емоційно-інтелектуальних здібностей (Д. Майєр, П. Селовей, Д. Карузо), некогнітивна теорія Р. Бар-Она, теорія емоційної компетентності Д. Гоулмена. Виникає потреба розглянути концептуальні відмінності між цими підходами, щоб краще зрозуміти загальну картину теоретизування емоційного інтелекту в психологічній науці. Так, модель Майєра-Селовея-Карузо розуміє емоційний інтелект як певну сукупність когнітивних навичок та вмінь, які дозволяють усвідомлювати і керувати емоціями. В основі теорії лежить чотирирівнева структура: сприйняття емоцій, використання емоцій, розуміння емоцій, управління емоціями. Р. Бар-Он пропонує змішану модель емоційного інтелекту, де враховуються не тільки певні когнітивні здібності, а й конкретні особистісні риси: стресостійкість, адаптивність та ін. Д. Гоулмен, зі свого боку, сприймає такий феномен як набір компетенцій, які сприяють вдалій продуктивності та ефективній соціальній взаємодії. Зокрема, він виділяє такі базисні

компоненти, як: самосвідомість, саморегуляція, емпатія, мотивація та соціальні навички.

Хоч ці підходи відрізняються своєю концептуальною оптикою, спільним є акцент на здатності розпізнавання, розуміння та управління власними емоціями і емоціями інших людей. Сьогоднішні концепції підкреслюють синтезованість емоцій і інтелекту і їхню роль у ефективному прийнятті рішень. Емоційний інтелект є важливим ресурсом людини, оскільки дозволяє ефективно діяти у соціальному середовищі, регулювати емоції, керувати стресовими ситуаціями, оптимізувати енергетичні витрати та успішно вирішувати завдання, зокрема в умовах підвищеного напруження. Досить оптимістичним є висновок, що цей інтелект не є статичним чи повністю генетично зумовленим. Він може розвиватися за допомогою спеціальних тренувань (зокрема, психотерапевтичних) та загального життєвого досвіду [1, с. 32].

Отже, емоційний інтелект є важливим складником розвитку особистості, впливаючи практично на всі сфери життя, в тому числі на професійну та соціальну успішність. Проблематика емоцій, емоційного інтелекту та емоційної культури є важливою в різних сферах життя і функціонування суспільства, зокрема і в педагогічній практиці вищої школи.

Емоційний компонент освітнього процесу є дуже важливим аспектом, адже його ефекти напряму впливають на загальну успішність студентів. Випадок, коли викладачі та студенти не можуть адекватно виражати свої емоції та управляти емоційним станом, створює дискомфорт у навчальному процесі. Це, своєю чергою, погіршує якість самого освітнього процесу. Конфлікти між сталими формами емоційного впливу викладача та рівнем емоційної компетентності студентів підкреслюють важливість розвитку емоційної культури у системі вищої школи. Основними постулатами успішного становлення емоційної культури є: створення атмосфери взаємної довіри, взаємоповага та відповідальність, формування в учасників навчального процесу навичок усвідомлення та регулювання емоційного стану, стимулювання потреби студентів і викладачів у самовихованні емоційної сфери [2, с. 13–14].

Дослідження С. Собрал і А. Каetano [18] зафіксувало зв'язок етичного підходу до викладання з емоційною освітою. Досліджувалося впровадження емоційної освіти завдяки рефлексивним методам: створенню студентами особистих освітніх проєктів і одночасній участі у колективних ініціативах. Особливу увагу було приділено інтеграції емоційних технік в освітній процес, таких як майндфулнес та розвиток навичок емоційної саморегуляції. Загалом результати дослідницьких інтервенцій показали, що такий підхід створює глибоке залучення студентів у навчальний процес. Автори наголошують, що емоційна освіта у вищих навчальних закладах є важливим елементом формування всебічно розвинених особистостей і повинна бути

заснована на етиці турботи, співпраці та взаєморозумінні між викладачами та студентами. Тобто для емоційної культури важливим є певний комплекс релевантних аксіологічних принципів.

Про важливість розвитку емоційної інфраструктури у вищих навчальних закладах для створення підтримуючого середовища акцентує дослідження С. Айтал [8]. Емоційна інфраструктура розуміється як система підтримки. Вона включає набір ресурсів та практик, що спрямовані на покращення якості емоційного здоров'я, побудови емпатійного середовища за інклюзивним принципом. Дослідники доходять висновку, що для зміцнення емоційної інфраструктури потрібно впроваджувати такі заходи та інструменти, як: розвиток послуг психологічної підтримки, програми наставництва та ініціативи зі зміцнення консолідації всередині спільноти.

Інше дослідження авторства С. Елмі [10] аналізує впровадження стратегій соціально-емоційного навчання у вищій освіті, зокрема в програмах природничих наук. Основна увага приділяється впливу цих стратегій на академічні результати студентів, мотивацію та взаємодію між викладачами та студентами. Було доведено, що розвиток емоційних і соціальних компетенцій стимулює когнітивний розвиток студентів. А також підвищує концентрацію та впевненість. Тобто є прямий взаємозв'язок між емоційною сферою та когнітивними здібностями. Також, окрім позитивних ефектів в інтелектуальній сфері, інтеграція програм соціально-емоційного навчання вплинула на здатність управляти емоціями та соціальну обізнаність студентів. Автор пропонує конкретні практичні методи для впровадження соціально-емоційного навчання у вищій школі, включаючи створення навчальних програм, орієнтованих на розвиток самоконтролю та соціальної взаємодії.

Емоційна культура у вищих навчальних закладах є двостороннім процесом, який передбачає взаємодію викладача і студентів, що сприяє створенню сприятливого емоційного середовища для навчання та особистісного розвитку. Багато сучасних досліджень зосереджуються на макрорівні забезпечення та покращення емоційного складника освітнього процесу, висвітлюючи важливість створення емоційної інфраструктури, впровадження програм соціально-емоційного навчання, а також розвитку стратегій підтримки емоційного благополуччя. Проте залишається не досить висвітленою проблематика емоційного інтелекту викладача, який є ключовим фактором для підвищення ефективності освітнього процесу. Здатність викладача усвідомлювати, регулювати та використовувати свої емоції у взаємодії зі студентами має значний потенціал для покращення якості навчання.

Необхідність враховувати емоційний компонент у професійній діяльності викладачів є обов'язковою. Це зумовлене тим, що педагогічний процес часто супроводжується значними емоційними

викликами. Дослідники Е. Лойтвілер, Е. Де Аморім-Рібейро та Р. Гранжейру [13] проаналізували 20 релевантних наукових статей, пов'язаних із зазначеною тематикою. Вони виділили ключові аспекти проблематики: афективну взаємодію, емоційну регуляцію та загальний вплив емоційного навантаження на здоров'я викладача. Головний виклик для викладача – це дотримання балансу між професійними обов'язками та емоційною ефективністю.

Емоційний інтелект викладача – це комплексне і динамічне явище, яке включає три основних компоненти: емоційний, когнітивний та поведінковий. Всі ці три компоненти формують певний набір особистісних якостей, необхідних для педагогічної діяльності з акцентом на гуманістичну сутність. Основні з них: усвідомлення й контроль емоцій, самомотивація, оптимізм, налаштованість на позитивні стосунки, емпатія, чутливість до емоційних станів студентів і колег, вміння приймати зважені рішення та вирішувати проблеми, здатність до конструктивного спілкування й уникнення конфліктів [6, с. 164]. Центральне місце посідає вміння викладача зберігати емоційну рівновагу. В цьому плані викладач повинен усвідомлювати власні межі та без перешкод взаємодіяти зі студентами. Такі вміння частіше проявляються у складних ситуаціях, де є стрес та потенціал до конфлікту. Навіть найскладніший матеріал легше засвоюється студентами завдяки позитивному емоційному клімату. Студенти закладів вищої освіти повинні сприйматися викладачем не лише як майбутні фахівці, а й як особистості з унікальними особливостями [7, с. 202].

Розвиток емоційного інтелекту педагога у системі вищої освіти має великий потенціал завдяки поєднанню професійного досвіду з опануванням нових форм взаємодії: міжособистісних, предметних та метапредметних. Здатність розпізнавати й адекватно реагувати на емоційні стани оточуючих стимулює педагога до саморозвитку, творчих пошуків і формування комфортного освітнього середовища. Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє педагогу бути уважним до чужих почуттів, розуміти невисловлені переживання, проявляти емпатію та створювати позитивний психологічний клімат у колективі. Такі фахівці зазвичай делікатні, тактовні та турботливі, що сприяє ефективній комунікації й налагодженню довірчих відносин. Розвиваючи ці якості, педагог підвищує свою професійну результативність, стає успішним у професійній діяльності та формує позитивний імідж. Емоційна культура викладача відображає його професійну зрілість і значною мірою визначає рівень педагогічної майстерності [3, с. 312].

Надалі потрібно проаналізувати основні аспекти впливу добре сформованого інтелекту викладача на студентів у розрахунку, що вплив загалом комплексний. Було зафіксовано і підтверджено зовнішніми дослідженнями п'ять основних аспектів позитивного впливу.

По-перше, емоційний інтелект викладача корелює із залученістю студентів у навчальний процес, а також на орієнтацію до виконання завдань. Аналіз дослідників І. Ніда й А. Насрін [11] з використанням кількісної методології, такої як регресія, підтвердив той факт, що викладачі з високим рівнем емоційного інтелекту набагато краще залучають студентів до активної та плідної участі у навчанні. Дослідники наголошують, що розвиток емоційного інтелекту викладачів є одним із пріоритетних напрямів для вищої освіти.

По-друге, емоційний інтелект викладача створює фон для загальної вмотивованості студентів. Так, дослідження, проведене Р. Нушур та С. Юсуф [17], спрямоване на вивчення впливу емоційного інтелекту викладачів на мотивацію студентів. У дослідженні було встановлено, що викладачі, які демонструють високий рівень емоційного інтелекту, краще розуміють емоційний стан студентів. Вони створюють підтримуючу атмосферу в навчальному процесі та сприяють формуванню довіри між студентами та викладачами. Це, своєю чергою, значно підвищує мотивацію студентів до навчання. Викладачі інтегрували в навчання такі важливі практики та заходи, які сприяли мотивації студентів: залучення до обговорень, емоційну підтримку та стимулювання до подальшого навчання. Ці ініціативи з боку викладачів значно покращували якість навчального процесу.

По-третє, здатність викладачів до емоційної регуляції відіграє ключову роль у створенні позитивного навчального середовища, яке суттєво впливає на емоційний стан студентів. Дослідження С. Браун, К. Шонерт-Райхль, Р. Рьозер [9] визначило, що викладачі, які вміють контролювати власні емоції та використовують стратегічний підхід до їх регуляції, створюють сприятливий психологічний клімат у аудиторії, що знижує рівень стресу серед студентів та підвищує їхню зацікавленість у навчанні. Наприклад, використання технік когнітивної переоцінки та позитивного зворотного зв'язку допомагає студентам краще справлятися з труднощами під час навчання та стимулює їх до подальших досягнень.

По-четверте, високий рівень емоційного інтелекту викладачів сприяє формуванню емоційної компетентності студентів, що, своєю чергою, покращує їхні соціальні навички та здатність до співпраці. Зокрема, аналіз Л. Меса, Х. Піментель, Х. Ріверос, А. Соліс [15] показав, що студенти, які працюють із викладачами, здатними ефективно керувати своїми емоціями та демонструвати емпатію, більш активно беруть участь у групових завданнях і демонструють вищий рівень командної роботи.

По-п'яте, позитивна взаємодія між викладачами та студентами, заснована на емоційному інтелекті, є ключовою для підвищення академічної успішності студентів. Наприклад, у дослідженні Х. Ванга [19] встановлено, що викладачі з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще розу-

міти емоційні потреби студентів і адаптувати свої методи викладання відповідно до їхнього емоційного стану, що знижує рівень конфліктів у класі та підвищує якість навчання. Іншим підтверджуючим джерелом є дослідження С. Джафарі, Н. Агаєї і М. Мемарі [12], яке виявило, що між рівнем емоційного інтелекту викладачів і різними аспектами управління класом є значуща позитивна кореляція. Зокрема, було встановлено, що розвинені навички емоційного управління дозволяють викладачам ефективніше підтримувати дисципліну, створюючи сприятливе середовище для успішності студентів.

Висновки. Емоційний інтелект викладачів є важливим інструментом підвищення якості освітнього процесу, з одного боку, та особистісного розвитку студентів – з іншого. Розгляд різних досліджень показує, що викладачі з високим рівнем емоційної компетентності сприяють позитивній атмосфері в аудиторії. Це сприяє покращенню залученості студентів до навчання та виконання конкретних освітніх завдань. Розуміння, регулювання та ефективне використання своїх емоцій викладачем створює довірливі відносини зі студентами. Довіра підвищує загальний рівень мотивації студентів. Для ефективного засвоєння знань студентами необхідно створювати сприятливий психологічний клімат. Викладачі з високим емоційним інтелектом завдяки зниженню рівня стресу серед студентів створюють саме такі умови. Водночас, окрім трансляції професійних знань, такі викладачі сприяють розвитку емоційної компетентності у самих студентів. Це більшою мірою можливе завдяки покращенню соціальних навичок та здатності до співпраці. Додатково підкреслюється, що емоційний інтелект викладачів сприяє зниженню рівня конфліктів у класі, оскільки вони здатні адекватно реагувати на емоційні потреби студентів, адаптуючи свої методи викладання відповідно до ситуаційних вимог. Можна виділити п'ять основних ефектів впливу розвинутого емоційного інтелекту викладача на навчальне середовище та успішність студентів:

- покращення залученості студентів та орієнтації на завдання;
- загальна мотивація студентів;
- регуляція емоцій і створення позитивного навчального середовища;
- покращення академічних результатів студентів;
- формування у студентів емоційної компетентності та співпраці.

Загалом, розвиток емоційного інтелекту педагогів є стратегічно важливим напрямом для вищих навчальних закладів, адже він сприяє підвищенню рівня академічної успішності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Джулай А. Теоретико-методологічні засади витоків виникнення і розвитку емоційного інтелекту як психологічного конструкта. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*.

Військово-спеціальні науки. 2022. № 49. С. 27–34. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/891> (дата звернення: 07.01.2025).

2. Кондрашова Л. Емоційна культура як показник професіоналізму сучасного вчителя. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. 2005. № 10. С. 10–15. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6601> (дата звернення: 08.01.2025).

3. Кириченко Р., Дуброва Н., Овсієнко Р. Значення емоційного інтелекту в діяльності педагога. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 41, Т. 1. С. 306–314. URL: <https://er.knuds.edu.ua/handle/123456789/18998> (дата звернення: 11.01.2025).

4. Марчук С.В. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія*. 2021. № 3. С. 20–23. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/42499> (дата звернення: 08.01.2025).

5. Ракітянська Л. Сутність та зміст поняття «емоційний інтелект». *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. №. 4. С. 35–42. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/513655.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 07.01.2025).

6. Ракітянська Л. Емоційний інтелект як особистісний чинник професійного становлення майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2019. № 1(157). С. 162–165. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3279> (дата звернення: 09.01.2025).

7. Федорченко В., Івахнюк В., Ананьєва М., Боброва Н., Ганчо О. Емоційний інтелект у діяльності викладача вищої школи, здобувача вищої освіти та практикуючого лікаря. *Актуальні проблеми сучасної медицини : Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2024. № 24(1). С. 200–204. URL: <https://visnyk-umsa.com.ua/index.php/journal/article/view/971> (дата звернення: 11.01.2025).

8. Aithal S., Aithal S. How to Increase Emotional Infrastructure of Higher Education Institutions. *International Journal of Management, Technology, and Social Sciences*. 2023. № 8(3). Р. 356–394. URL: <https://supublication.com/index.php/ijmts/article/view/702/554> (дата звернення: 11.01.2025).

9. Braun S., Schonert-Reichl K., Roeser R. Effects of teachers' emotion regulation, burnout, and life satisfaction on student well-being. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2020. № 69. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019339732030143X?via%3Dihub> (дата звернення: 07.01.2025).

10. Elmi C. Integrating Social Emotional Learning Strategies in Higher Education. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*. 2020. № 10. Р. 848–858. URL: <https://www.mdpi.com/2254-9625/10/3/61> (дата звернення: 10.01.2025).

11. Iram N., Nasreen A. Effect of teachers' emotional intelligence on student' involvement and task orientation in classroom learning environment at secondary school level. *Pakistan Journal of Educational Research*. 2021.

№ 4(4). URL: <https://pjer.org/index.php/pjer/article/view/353> (дата звернення: 08.01.2025).

12. Jafari S., Aghaei H., Memari M. Investigating the Relationship Between Emotional Intelligence and Different Dimensions of Classroom Management Approaches of College Teachers. *Research in Applied Linguistics*. 2015. № 5. P. 184–192. URL: https://rals.scu.ac.ir/article_12068.html (дата звернення: 11.01.2025).

13. Leutwiler É., De Amorim-Ribeiro E., Grangeiro R. The emotional labour of higher education teachers : a scoping review. *International Journal of Emotional Education*. 2024. № 16(2). P. 37–56. URL: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/12531> (дата звернення: 07.01.2025).

14. Mayer J., Salovey P. Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied and Preventive Psychology*. 1995. V. 4. P. 197–208. URL: https://www.researchgate.net/publication/222479900_Emotional_Intelligence_and_the_Construction_and_Regulation_of_Feelings (дата звернення: 08.01.2025).

15. Meza L., Pimentel J., Riveros J., Solis A. Emotional Intelligence and Collaborative Work in High School Students: Theoretical Analysis. *International Journal of Environmental, Sustainability, and Social Science*. 2021. № 2(2). URL: <https://journalkeberlanjutan.com/index.php/ijesss/article/view/78> (дата звернення: 09.01.2025).

16. Basiuk N. Emotional intelligence: formation and development of the concept in foreign studies. *Zhytomyr Ivan Franko State University journal. Pedagogical sciences*. 2022. № 3(110). P. 253–266. URL: https://www.researchgate.net/publication/368266782_EMOTIONAL_INTELLIGENCE_FORMATION_AND_DEVELOPMENT_OF_THE_CONCEPT_IN_FOREIGN_STUDIES (дата звернення: 11.01.2025).

17. Nushur R., Yusuf S. Teachers' Emotional Intelligence and Its Impact on Students' Motivation in Teaching and Learning. *ACCENTIA: Journal of English Language and Education*. 2021. № 1. URL: <https://ejournal.unmuha.ac.id/index.php/accenia/article/view/1009> (дата звернення: 07.01.2025).

18. Sobral C., Caetano A. Addressing pedagogical tensions in emotional education at university. *HUMAN REVIEW. International Humanities Review / Revista Internacional de Humanidades*. 2022. № 1. P. 1–13. URL: https://www.researchgate.net/publication/366048998_Addressing_pedagogical_tensions_in_emotional_education_at_university_An_integrative_path (дата звернення: 08.01.2025).

19. Wang X. Exploring positive teacher-student relationships: the synergy of teacher mindfulness and emotional intelligence. *Frontiers in Psychology*. 2023. № 14. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1301786/full> (дата звернення: 10.01.2025).